

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2021

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.

5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

9. Nako ye e ukangwago:

KAROLO YA A: Metsotso ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye 20
KAROLO YA C: Metsotso ye 50

10. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

- 1.1 Badišiša tekatlhaologanyo ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

SETŠWELETŠWA SA A**KGOTLELELO E TSWALA KATLEGO**

1	Bophelo bo na le ditlhotlo tše dintši tše di nyakago tlhokomelo. Ka nako tše dingwe o ka re o lokiša ka mo gwa senyega ka mo. Se segolo ke kgotlelelo le maikemišetšo. Se se ra gore ge o wele o a emelela wa itlhohloro, wa leka gape. Sepedi se re, seo se sa felego se a hlola. Le go Mashoto go bile bjalo. Ka morago ga go hlakišwa ke dithuto le go se hwetše mošomo, o feleleditše a tšweletše mo bophelong.	5
2	Mashoto ke lekgarebe le nnoši go bana babo ba bararo. O reetšwe leina le e le ge mmagwe a thabišitšwe ke go hwetša phejane ya mosetsana. Lapeng la gabo ba be ba tloga ba topa tša fase e le ruri. Ba eja nta ba šeba ka legae. Ge ba be ba tla ja e be e tla ba ge mmušo o file mmagwe tšhelete ya kgwedi ka kgwedi ya mphiwafela wa bolwetši. Bana babo ba be ba leka ka mo le ka mo go thuša motswadi wa bona ka bonnyane bjo ba bego ba bo hwetša go tšwa go mešongwana ya nakwana yeo ba bego ba fela ba e swara. Lekgarebe la lebelela tše ka moka la ipotša gore bjo bophelo ga se bjo a bo nyakago. Ka nako yeo o be a dira mphato wa lesome sekolong se se phagamego sa Rekgonne.	15
3	O rile go fetša mphato wa marematlou a ipotša gore o nyaka go ba mooki a thuše balwetši, kudu ka ge mmagwe a be a sa be kaone mmeleng. Ka morago ga go fetša ngwaga a dutše gae, o ile a hwetša sekgoba sekolong tsoko sa godimo sa <i>praebete</i> go la Gauteng. Bomalomea'gwe ke bona ba bego ba mo lefela dithuto. Mmušo ga o lefele baithuti bao ba tsenago dikolong tša <i>praebete</i> .	20
4	Gona moo sekolong o be a sa robale, a bala, a ngwala mešongwana ya gagwe ka moka. O be a leka ka mekgwa ye mentši gore go se ke gwa ba le thutwana yeo e mo palelago. Ka nnete a tšwelela ka dihloro, a hwetša lengwalo la <i>Auxilliary</i> . Ka lethabo a iša lengwalo la gagwe la boitsebišo dipetleleng tša go fapana go kgopela sekgoba sa mošomo. Ka bomadimabe gwa hloka nko yeo e tšwago lemina. A dula ngwaga ka moka a ba a bona bokaone e le go yo dira <i>diploma</i> gona Kholetšheng yeo. Ka mahlatse a boa le lengwalo la gagwe, ngwana wa Mokone.	30
5	Mekgolokwane ya duduetšwa gwa ba le tshepo ya gore bjale gona tlala e tšwile ka lapeng. A ipotša gore mošomo ke wa gagwe. A ralala le dipetlela le dikliniki go iša dikgopelo tša gagwe gwa no pala. A leta, a leta a ba a dula fase.	

6	A thoma go leka mafapa a mangwe a dithuto. A leka lefapa la sephodisa, la sešole le la balaolasephethephethe. Ga se a tshepa ditsebe tša gagwe ge a hwetša lengwalo la gore a tle ditekong. Mashoto o bidityšwe ke balaolasephethephethe. A sepela magato ka moka ao a bego a nyakega gore a dumelelwe mošomong. A katišwa a šala a ntshofetše o ka re ga se yena. A kgotlelela go fihlela a aloga. Tšatši leo a alogilego ka lona go ile gwa lliwa selo sa lethabo. Dialogane tša fiwa mafelo a go šoma. Ge ngwaga o thoma Mashoto le yena a thoma mošomo wa gagwe.	35 40
7	Ge re bolela bjale, Mashoto o agetše motswadi wa gagwe ntlo ya kgoparara, o rekile sefatanaga ka ge e le molao wa gona gore ga go molaolasephethephethe yo a swanetšego go sepela ka dinamelwa tša bohle. O ralala le dikolo a eletša barutwana gore kgotlelelo e tswala katlego. O ba eletša gore thuto le ka lapeng la bodiidi e a tsena ya hlatswa lapa la šala le phadima le go hlompšha. O re ba phegelele go seo ba se nyakago ba tla tšwelela.	45 50

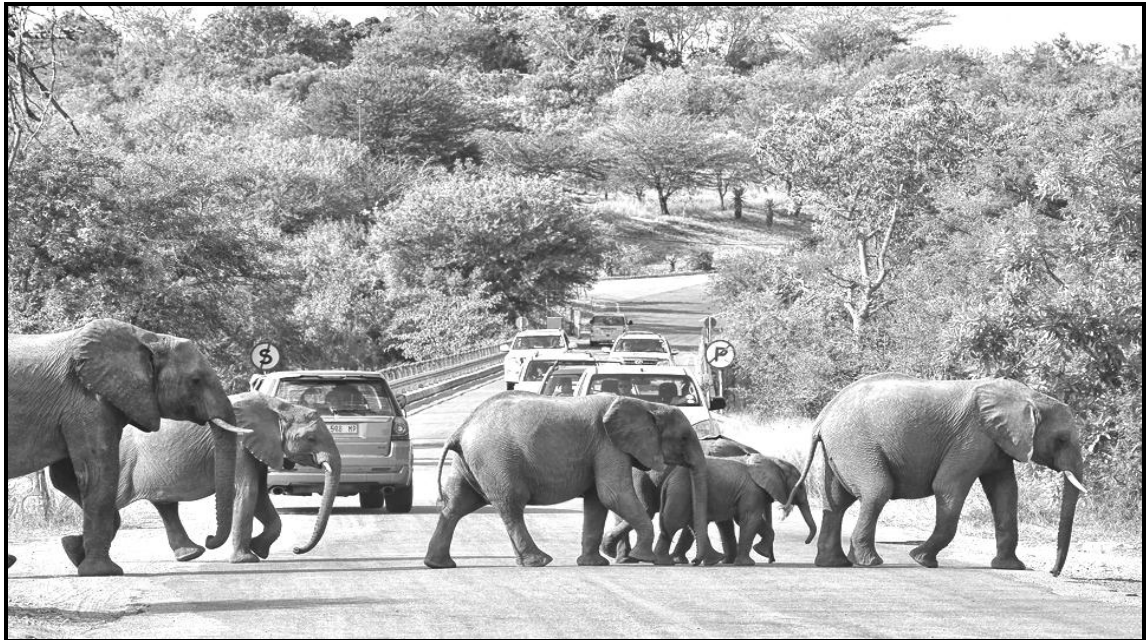
[Boithlamelo]

- 1.1.1 Go tšwa temaneng ya 1 lefokong la 1 tsopola lentšu leo le tšweletšago gore bophelong go na le mathata. (1)
- 1.1.2 Efa dilo TŠE PEDI tšeo di ka thušago motho go tšwelela bophelong go ya ka TEMANA ya 1. (2)
- 1.1.3 Efa dilo TŠE PEDI tšeo di hlakišitšego Mashoto bophelong. (2)
- 1.1.4 Ke ka lebaka la eng mmago Mashoto a mo reetše leina le? (1)
- 1.1.5 Efa dika TŠE PEDI tšeo di laetšago gore gaboMashoto ba be ba diila kudu. (2)
- 1.1.6 Tšweletša ka mokgwa wo lapa la boMashoto le bego le hwetša dijo ka gona. (2)
- 1.1.7 Bontšha phapano magareng ga sekolo sa *praebete* le sekolo sa mmušo. (2)
- 1.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI efa mabaka ao a dirago gore mmušo o se lefele dithuto tša baithuti ba *praebete*. (2)
- 1.1.9 Ke eng seo se thušitšego Mashoto go tšwelela dithutong tša gagwe. Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)

- 1.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ditlamorago tšeo di ka hloiwago ke lefoko leo le ntshofaditšwego. **TEMANENG** ya 5. (2)
- 1.1.11 Na o bona gore ke eng seo mofsa a ka se dirago ge a sa emetše sekgoba sa mošomo? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Maikutlo a gago ke afe mabapi le sephetho sa Mashoto sa go fetogela mafapeng a mangwe? Fahlela. (2)
- 1.1.13 Ka dintlha TŠE PEDI efa molaetša wo o tšweletšwego ke lefoko le '**thuto le ka lapeng la bodiidi e a tsena**'. (2)

1.2 Lebeledišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

SETŠWELETŠWA SA B

[Inthanete: www.wildanimals.co.za]

- 1.2.1 Ngwala seo se bolelwago ke maswao ao a tšwelelago seswantšhong se sa ka godimo. (2)
- 1.2.2 Kgetha karabo ya maleba. Tsela ye ga se ya bolokega ka lebaka la:
- A Dihlare
B Leporogo
C Diphoofole
D Difatanaga (1)
- 1.2.3 Ke eng seo se ka dirwago gore tsela ye e bolokege? (1)
- 1.2.4 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša seo baotledi ba ka se dirago ge maemo a le ka tsela ye? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Akaretša temana ye e latelago o tšweletše maitekelo ao a nyakegago ge morutwana a ngwala ditlhahlobo.

DITAELO

1. Kakaretšo e ngwalwe ka mokgwa wa dintlha tše 7.
2. Kakaretšo e be mantšu a magareng ga 60 le 70.
3. Šomiša mantšu A GAGO.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C**DITLHAHLOBO**

Morutwana yo mongwe le yo mongwe o tsenwa ke letšhogo ge nako ya ditlhahlobo e fihla. Ba bangwe ba ba le kgatelelo ya monagano gomme ba feleletša ba paletšwe le ke go ngwala.

Phomo ke yo mongwe wa barutwana bao ba tšweletšego gabotse dithutong tša bona ngwaga wa go feta. O ba eleditše gore barutwana ba itlwaetše go lebelela botelele bja letlakalapotšišo pele ba thoma go ngwala. Se se thuša gore ba kgone go bona bontši bja dipotšišo gomme ba dira kgetho ya maleba.

Ditaelo di swanetšwe go balwa ka hloko ntle le go no kitimiša mahlo. Motho o ba le mafolofolo ge a ka thoma ka tšeo a di tsebago. O re barutwana ba fodiše matswalo ge ba ngwala. Ba tlogele go lebelela tšeo di dirwago ke barutwana ba bangwe ka ge ba tla feleletša ba tšhoga gomme ba bona o ka re bona ga ba dire tšona. Go bohlokwa go badišiša ka kgotsofalo ge o fetša go ngwala gore o kgone go phošolla diphošo ka moka pele o etšwa ka phapošing.

Tše ka moka di dirwe motho a lebeletše nako. Go kweša bohloko go hwetša morutwana a ngwala ka lebelo gomme a feleletše a ngwadile diphošo goba a iketlile gomme ge a re phaphara nako ya be e fedile.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D

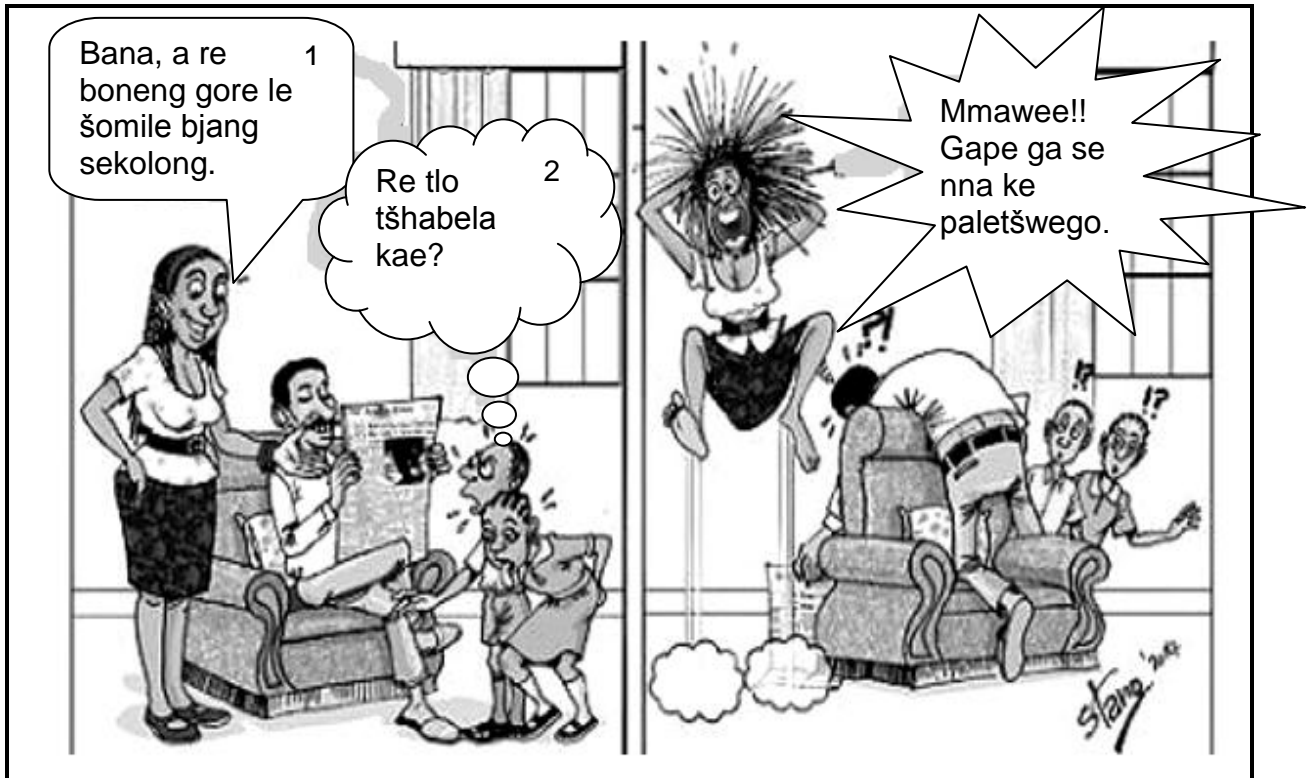
[E amantšwe go tšwa go Inthanete]

- 3.1 Na papatšo ye e lebišitšwe go bomang? (1)
- 3.2 Tsopola *slogan* sa papatšo ye. (1)
- 3.3 Ke eng seo mmapatši a se šomišitšwego go goga šedi ya bareki. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.4 Kgetha karabo ya maleba: '*Disiliki, dilinen le dikhothone ga e di bone.*'
- A Go theeletša bareki.
B Go amogela bareki.
C Go kgantšhetša bareki.
D Go hlohletša bareki. (1)
- 3.5 Efa mmolelwana wo o šomišitšwego go jabetša bareki go tšwa papatšong. (2)
- 3.6 Ntšha leadingwa leo le bonalago papatšong? (1)
- 3.7 Bapetša fonte ye kgolo le ye nnyane go ya le ka moo e šomišitšwego ka gona. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E**FREIMI YA A****FREIMI YA B**

[E amantšwe go tšwa go Inthanete]

- 4.1 Tsopola lebotšiši go tšwa puduleng ya 2 freiming ya A. (1)
- 4.2 Ke lebopi lefe leo le laetšago bontši puduleng ya 1 freiming ya A? (1)
- 4.3 Ke eng seo se laetšago gore bana ba ba maketše freiming ya B? (1)
- 4.4 Efa lelahlelwa leo le dirišitšwego freiming ya B. (1)
- 4.5 Laetša phapang puduleng ya 1 freiming ya A le puduleng ya freiming ya B. (2)
- 4.6 Kgetha karabo ya maleba. Ditiragalo tše di diragala kae? fahlela.
- A Mabenkeleng
B Sekolong
C Ka gae
D Kantorong (2)
- 4.7 Ke maikutlo afe ao a tšweletšwago ke tirišo ya ditho tša mmele tša bana freiming ya A? Fahlela. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala sengwalo se sa ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA F**DITLHAHLOBO TŠA KOTARA**

Ditlhahlobo tša kotara ye di nkatile fase. Dithutwaneng tšeo ke di ngwadilego, ke be ke sa bone selo. Ge ke etšwa ka phapošing ya go ngwalela, o be o ka re ke keketilwe magetla a. Ke hlwa ke re ke nna makgonatšohle kganthe ke tla gahlana le **dipela di thotha**. Di be di bowa ke a go botša.

Bagwera ba lebeletše tša bona ba se na nako le nna. Le ge go le bjalo ga se 5
ka lahlela toulo, ke phethile la mogologolo la gore hlakoleng go a sepelwa.
Matšatšing a a latelago, ka nagana ka leswa. Ka itlhokiša bagwera le maroko.
Dijo ke be ke no di etela ka metsotswana.

Ka go realo ka nganga mešifa go fihla ke di bontšha mo diphala di nwago 10
meetse. Ke be ke sa šomele meputswana ya fase. Dithutwana tše nne tša
mafelelo tše ke di ngwadilego, ke tšweletše ka dihlora. Nka napa ka katelwa
fase ke selo sa go se bolele? Go tloga lehono e tla ntseba gore ke nna mang.
Kotareng ya go latela ke tlo thoma le tšona dithutwana di tloga fase. Bagwera
bona ke lebetše ka bona, bao ke tlogo ba hlokiša boroko ke barutiši.

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Go tšwa temaneng ya 1, tsopola:
- (a) Leamanyidiri.
- (b) Leina la legoro la 16. (2)
- 5.1.2 Ke lediri lefe leo le laetšago lephethi go ya ka lefoko la 1. (1)
- 5.1.3 Lentšu le 'ntseba' ke (leitiri/lentiri). Fahlela. (2)
- 5.1.4 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya ka moo e dirišitšwego ka gona mo temaneng ye.
- (a) Dipela di thotha.
- (b) Mo diphala di nwago meetse. (2)
- 5.1.5 Ngwala lefoko le, 'Ka go realo ka napa ka nganga 'mešifa' ka:
- (a) Tirwa
- (b) Kganetšo (2)

- 5.1.6 Lefoko le le latelago le ka polelotiriši, le fetolele go polelotirišwa.
'Nka napa ka katelwa fase ke selo sa go se bolele.' (1)
- 5.1.7 Bontšha phapano yeo e tlišwago ke meselana yeo e kotofaditšwego mantšung a a latelago:
(a) Dithutwaneng
(b) Dithutwana (2)
- 5.1.8 Temaneng ya mafelelo, ntšha lešala o be o bolele gore le šoma eng ge le dirišitšwe ka mokgwa wo. (2)
- 5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

SETŠWELETŠWA SA G

Lenyaga puno ke **ye botse**. Go na le dienywa ka mehuta.

[www.googlefruit/healthlifeco.za]

- 5.2.1 Tsopola 'leba' leo le bonalago lefokong o be o bolele gore ke la mohuta ofe? (2)
- 5.2.2 Kgetha karabo ya maleba o be o fahlele. Puno ke:
A Lešalašala
B Lehlathifelo
C Lediriletšo
D Leinaletšo (2)
- 5.2.3 Tšweletša sebopego sa sehlopantšu seo se ntshofaditšwego go tšwa lefokong leo le latelago. 'Lenyaga puno ke **ye botse**.' (2)
[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80